

12. Djachenko M. V., Chastnyk O. S. Prostir i chas fol'klornykh svitiv: pam'jat' generacij // Filososfs'ka dumka. – 1999. – №1–2. – S.64–79.
13. Zheltov A. A. Russkaja banja i starinnyj severnyj byt // JeO. – 1999. – №3. – S.35–51.
14. Zelenin D. K. Vostochnoslavjanskaja jetnografija. – M.: Nauka, 1991. – 511 s.
15. Krynychnaya N.A. Na rosstany: myfolohema sud'by v fol'klori. – L'viv, 1992. – 138 s.
16. Kristeva Ju. Semiotika: kriticheskaia nauka i/ili kritika nauki // Vestnik Moskovskogo universiteta. – 1997. – Filologija. – Ser. 9. – №1. – S.122–135.
17. Lekomcev Ju. K. K osnovanijam obshhej semiotiki // Sbornik statej po vtorichnym modelirujushhim sistemam. – Tartu, 1973. – S.178–190.
18. Lotman Ju. M. Vnutri mysljashhix mirov. Chelovek – tekst – semiosfera – istorija. – M.: Jazyki russkoj kul'tury, 1996. – 464 s.
19. Lotman Ju. M. Pamjat' kul'tury // Jazyk. Nauka. Filosofija. – Vil'njus, 1986. – S.193–203.
20. Muradjan A. G. Tekst v tekste // Uchenye zapiski Tartuskogo universiteta. – 1981. – Vyp.567. – T.14.
21. Makovskij M. M. Sravnitel'nyj slovar' mifologicheskij simvoliki v indoevropskix jazykah. – M.: Gumanitarnyj izdatel'skij centr VLADOS, 1996. – 416 s.
22. Meletinskij E. M. Vremja mificheskoe // Mify narodov mira. – M.: Nauka, 1987. – T.1. – S.252–253.
23. Muradjan A. G. Znakovye oppozicii i typy ih sootnoshenij v raznyh jazykovykh sistemah // Semiotika i problemy kommunikacii. – Er.: Izd-vo AN ArmSSR, 1981. – S.128–131.
24. Myl'nikov A. S. Jazyk kul'tury i voprosy izuchenija jetnicheskij spetsifiki sredstv znakovoj kommunikacii // Jetnograficheskoe izučenie znakovykh sredstv kul'tury. – M.: Nauka, 1991. – S.7–37.
25. Narodni povir'ja. – K.: Redakcija chasopysu «Narodoznavstvo», 2000. – 132 s.
26. Propp V. Ja. Motiv chudesnogo rozhdenija // Propp V. Ja. Fol'klor i dejstvitel'nost'. – M.: Nauka, 1976. – S.205–240.
27. RF IMFE. – F.1–6. – Od. Zber. 618.
28. Saringuljan K. S. Oчерк semioticheskoi charakteristiki rituala // Semiotika i problemy kommunikacii. – Er.: Izd-vo AN ArmSSR, 1981. – S.64–75.
29. Sikyrins'kyj O. V. Zvychai' ta obrjady na Jurija v s. Glybojar (Baderevo) na Odeshhyni // Visnyk Odes'koi' komisii' krajeznavstva. – 1924. – №1. – S.23–24.
30. Slavjanskije drevnosti. – M.: Mezhdunarodnye otnoshenija, 1995. – T.1.
31. Toporkov A. L. «Perepekanie» detej v ritualah i skazkah vostochnykh slavjan // Fol'klor i jetnograficheskaja dejstvitel'nost'. – SPb.: Nauka, 1992. – S.114–118.
32. Toporov V. N. Prostranstvo // Mify narodov mira. – 1987. – T.1. – S.340–342.
33. Toporov V. N. Prostranstvo i tekst // Tekst: semantika i struktura. – M.: Nauka, 1983. – S.227–285.
34. Ukrai'ns'ki zamovljannja. – K.: Dnipro, 1993. – 308 s.
35. Uspenskij B. A. Istoriija i semiotika (vosprjatije vremeni kak semioticheskaja problema) // Uchenye zapiski Tartuskogo universiteta. – 1989. – Vyp.855. – T.23. – S.18–38.
36. Fajnberg L. A. Predstavlenija o vremeni v pervobytnom obshhestve // Sovetskaja jetnografija. – 1977. – №1. – S.128–136.
37. Fedorov M. Obyknovennye bolezni v bessarabskoj derevne i ih lechenie (po nabljudenijam v bolgarskom selenii Zadunaevka Akkermanskogo uezda) // Kishinevskie eparhial'nye vedomosti. – 1877. – №9. – S.382–386.
38. Cvjetko S. Hvoroba «urama» ta i'i' likuvannja v bolgars'kij narodnij medycyni // Etnografichnyj visnyk. – 1932. – Kn.10. – S.107–122.
39. Civ'jan T. V. Dom v fol'klornoj modeli mira // Uchenye zapiski Tartuskogo universiteta. – 1978. – T.10. – S.65–85.
40. Civ'jan T. V. K semantike prostranstvennyh i vremennyh pokazatelej v fol'klori // Sbornik statej po vtorichnym modelirujushhim sistemam. – Tartu, 1973. – S.13–17.
41. Civ'jan T. V. Mifologicheskoe programirovanie povsednevnoj zhizni // Jetnicheskie stereotypy povedenija. – L.: Nauka, 1985. – S.154–178.
42. Jastrebov V. N. Materialy po jetnografii Novorossijskogo kraja. – Odessa, 1894. – 202 s.

Serebryannikova N. I., Ph.D., Associate Professor at the Art and Humanitarian Disciplines Department, International Humanitarian University (Ukraine, Odessa), nserebryan@gmail.com

Time and space as an element of traditional medical rituals

Ritual medical practice is a part of culture. It includes the elements of syncretic beliefs, magical practices and essential empirical information. The south of Ukraine has got multi-ethnic population and it is very perspective for studying. The research workshws the therapeutic rituals of Slavonic population (Ukrainian, Russian, Bulgarian) of South-Western Ukraine. The sources were as written materials as field materials of the 2nd part of XIX–XX centuries. We used historical comparative and semiotic methods. Time and space, two main components, are analyzed as part of the ritual text and clarified their symbols. There were some ethnic differences in medical rituals.

Keywords: ritual, time, space, treatment.

* * *

УДК 159.9.01

Śniegulska A.,
doktor pedagogiki, Wydział Pedagogiczny
Uniwersytet Rzeszowski (Polska),
ivanna.luch@gmail.com

RODZIELSTWO W PRZESTRZENI WSPÓŁCZESNEJ RODZINY POLSKIEJ

Autorka opisuje problem rodzicielstwa realizowanego w przestrzeni współczesnej polskiej rodziny. W artykule przyjęła, iż rola matki i ojca stanowią dla człowieka jeden z najbardziej istotnych obszarów aktywności. Rodzicielstwo to również płaszczyzna samorealizacji człowieka, źródło poczucia sensu życia, radości, szczęścia oraz znaczący czynnik w procesie tworzenia własnej tożsamości. W rozważaniach przyjęto, że najważniejszym środowiskiem realizowania ról rodzicielskich jest rodzina pełna, oparta na wzajemnej miłości, zaufaniu, odpowiedzialności i dialogu. Jej fundament stanowią winny silne więzi emocjonalne pomiędzy małżonkami, którzy pomagają sobie i wspierają się w trudnych sytuacjach życiowych oraz wzajemnie odznaczają się szacunkiem. W opracowaniu podkreślono, iż w okresie polskiej transformacji ustrojowej rodzina uległa istotnym przemianom i nadal pozostaje pod wpływem gwałtownych przemian o charakterze społeczno – kulturowym, ekonomicznym, gospodarczym i cywilizacyjnym. Wszystkie te uwarunkowania istotnie determinują jakość rodzicielstwa.

Słowa kluczowe: rodzicielstwo, rodzice, macierzyństwo, ojcostwo, rodzina, edukacja, edukacja prorodzinna, przemiany społeczne.

(стаття друкується мовою оригіналу)

W okresie swojego życia człowiek pełni bardzo wiele różnych ról społecznych. W porządku chronologicznym jest to przykładowo rola dziecka, ucznia, siostry, brata, członka rodziny, studenta. Później przyjmuje on role małżeńskie, zawodowe, role związane z uczestnictwem w życiu publicznym i towarzyskim. W okresie starości wchodzi zaś w rolę seniora, a sprawując opiekę nad wnukami, w rolę dziadka czy babci. Wszystkie te role kształtują osobowość człowieka, dają satysfakcję, możliwość samorealizacji, przyczyniając się do rozwoju w poszczególnych sferach. Jednak należy podkreślić, iż ze wszystkich ról, jakie pełni człowiek, szczególnie ważne są role rodzinne, a wśród nich role rodzicielskie. Łącznie z rolami małżeńskimi role macierzyńskie i ojcowskie wytyczają płaszczyznę udanego i satysfakcjonującego życia.

Rola rodzicielska opiera się na roli społecznej, którą można określić jako społecznie dokonany scenariusz zachowań człowieka, w którym wyraża się suma oczekiwań, wysuwanych pod adresem osoby, zajmującej określone miejsce w społeczeństwie [1, s. 16]. Pełnione role społeczne mają znaczenie zarówno dla rozwoju osobowości jednostki, ale również są kluczowe dla szeroko rozumianego życia społecznego [1, s. 17]. Rola rodzicielską określa się z kolei jako rolę spełnianą wobec dziecka [2, s. 21]. Bywa ona kojarzona z rodzicielstwem i rodzicem, przy czym rodzicem

jest ta osoba, która opiekuje się dzieckiem i je wychowuje [2, s. 18], a stała się nim w sposób naturalny lub zgodny z prawem przez adopcję [2, s. 21].

Podobnie jak rola społeczna, rola rodzicielska jest wielowymiarowa i obejmuje cały szereg zadań i obowiązków. Są one związane np. z wydaniem dziecka na świat, pełnieniem obowiązków opiekuńczych, wychowawczych oraz przygotowaniem do odejścia z domu rodzinnego. Wiążą się z nią również postulaty moralne, kształtujące aksjoserę systemu rodzicielskiego. Z punktu widzenia rozwoju potomstwa rodzice winni spełniać zadania, związane z zaspokajaniem potrzeb dziecka: emocjonalnych, fizycznych, społecznych i psychologicznych. W okresie niemowlęctwa są to przede wszystkim potrzeba jedzenia, schronienie i ciepła. Później pojawiają się kolejne potrzeby, do których rodzicielstwo powinno się dostosować. Zatem zadaniem rodziców staje się dopasowywanie do potrzeb, które wraz z rozwojem dziecka ulegają zmianie, a których zaspokojenie warunkuje jego właściwy rozwój [2, s. 33]. Biorąc to pod uwagę, rodzicielstwo może mieć charakter konstruktywny lub destruktywny. W pierwszym przypadku mamy na uwadze pozytywny wpływ rodziców na rozwój potomstwa, w drugim zaś takie sytuacje, gdy oddziaływania rodziców prowadzą do niepożądanych efektów rozwojowych [2, s. 31]. Wynika z tego, iż rodzicielstwo nie jest zadaniem prostym. Aby sprostać jego wymaganiom, rodzic powinien posiadać pewien poziom wiedzy, określone predyspozycje, umiejętności i kompetencje rodzicielskie, kulturę pedagogiczną oraz świadomość wychowawczą, które warunkowałyby odpowiednie jej spełnianie.

Rodzicielstwo w kontekście egzystencji rodzica jest zadaniem całościowym [3, s. 13], a realizuje się poprzez role matki i ojca. W tradycyjnym ujęciu matka bywa kojarzona z ciepłem, serdecznością, źródłem miłości, jako ktoś, kto wprowadza do domu rodzinnego ciepło, dobroć, zrozumienie i czułość. Rola ojca kojarzy się zaś z odpowiedzialnością za materialne podstawy funkcjonowania rodziny, zdecydowaniem i surowością. Fundamentem dla tych ról jest miłość rodzica do dziecka – miłość ojcowska i macierzyńska.

Komplementarny udział rodziców w wychowaniu dzieci jest warunkiem ich pomyślnego rozwoju i kształtowania się postaw społecznych i moralnych. Obecność obojga rodziców jest przy czymtak samo istotna w wychowaniu chłopców, jak i dziewcząt.

W tym miejscu należy podkreślić, iż optymalnym środowiskiem dla konstruktywnego spełniania ról matki i ojca jest właściwie funkcjonująca rodzina pełna. Stanowi ona najdogodniejsze miejsce dla przychodzenia dzieci na świat, sprawowania nad nimi opieki i wychowania. Fundamentem takiej rodziny są małżonkowie, tworzący podsystem rodziny. Tworzą oni fundamentalną diadę, gdyż małżeństwo daje początek rodzinie, a jego charakter determinuje funkcjonowanie całych systemów rodzinnych. Gdy małżonkowie doświadczają poczucia szczęścia, pojawia się zadowolenie z rodziny i całościowa satysfakcja z życia [4, s. 31], która przekłada się na jakość pełnienia roli rodzicielskiej.

Współczesna rodzina polska ulega jednak licznym przemianom. Współczesność to bowiem okres niezwykle szybkich przemian społeczno-kulturowych, politycznych i gospodarczych, które wpływają na różne aspekty

funkcjonowania rodziny. Przede wszystkim rzutują na życie rodzinne, determinując przemiany w zakresie jej podstawowych funkcji i zadań oraz ról spełnianych przez jej członków. Gruntowne przemiany zachodzące w Polsce zainicjował rok 1989 transformacją ustrojową, wpływającą na wszystkie inne sfery życia. Obok pewnych skutków pozytywnych, przyniosła ona jednak wiele konsekwencji społeczno – gospodarczych o charakterze negatywnym, z którymi Polacy zmagają się do dnia dzisiejszego. Można powiedzieć, iż młode pokolenie Polaków nadal funkcjonuje w kontekście przemian transformacyjnych. Niepewność zatrudnienia, ograniczone szanse i perspektywy życiowe, migracje zarobkowe wyznaczają bowiem plany i dążenia wielu młodych osób [5, s. 110–111] również te, które wiążą się z założeniem rodziny i posiadaniem potomstwa.

Obok tendencji charakterystycznych dla polskich przemian transformacyjnych o kształcie rodziny decydują również globalne trendy kulturowe. Łącznie powodują one, iż bardzo wyraźnie zmieniają się w Polsce style życia, sposoby myślenia o rodzinie oraz preferencje dotyczące form życia małżeńsko – rodzinnego. W polską rzeczywistość wrastają także nowe modele macierzyństwa i ojcostwa [6, s. 9]. Równocześnie pojawiają się zagrożenia dla funkcjonowania rodziny. Należy tu wspomnieć o bezrobociu i ubóstwie społecznym, które w konsekwencji prowadzą do marginalizacji społecznej wielu polskich rodzin, braku stabilizacji zawodowej, a także małodzieńności, przesuwaniu decyzji o małżeństwie i rodzicielstwie na dalsze etapy życia czy rezygnacji z potomstwa. Wzrasta również liczba separacji i rozwodów, co powoduje wzrost liczby przypadków samotnego rodzicielstwa. Na tle tych problemów sytuacja dziecka wydaje się szczególnie trudna. Jak pokazują badania, niepełność rodziny w wieloraki sposób rzutuje na sytuację dzieci. Doświadczenia związane z rozwodem i rozpadem rodziny, a wcześniej doświadczane napięcia w domu rodzinnym wpływają przede wszystkim negatywnie na rozwój emocjonalny potomstwa, przy czym okresem szczególnie krytycznym są dla dziecka 2–3 lata po rozwodzie. W przypadku samotnego rodzicielstwa znaczenia szczególnego nabiera postawa wychowawcza rodzica pozostającego z dzieckiem [7, s. 63]. Jednak nawet, gdy stara się on jak najlepiej spełniać swoje funkcje, brak jednego z rodziców zawsze podnosi prawdopodobieństwo pojawienia się pewnych zakłóceń, jeśli chodzi o proces wychowawczy i socjalizacyjny dzieci i młodzieży. Wśród badanych rodzin około 30% przypadków samotnego rodzicielstwa występowały takie problemy jak: złe wyniki w nauce, zaburzenia w zachowaniu oraz kłopoty ze zdrowiem [7, s. 62]. Samotne spełnianie roli rodzicielskiej wiąże się również z obciążeniem rodzica nadmiarem zadań opiekuńczo – wychowawczych i obowiązków domowych, czemu niejednokrotnie nie jest on w stanie sprostać. Podobnie trudna sytuacja występuje w przypadku rodzin migracyjnych. Migracje w tych fazach życia rodziny, gdy są już dzieci, powodują rozliczne trudności dla rodziców, jak i samych dzieci. U dorastającego potomstwa mogą pojawiać się zaburzenia w zachowaniu, trudności wychowawcze, zanik autorytetów, wzrost agresji i objawy napięć emocjonalnych. Może pojawić się też i taka sytuacja, gdy dziecko bywa obciążane przez rodzica pozostającego w kraju obowiązkami domowymi, którym nie jest w stanie sprostać. W tym kontekście może pojawiać się nadmierna dojrzałość dziecka, która jest nieadekwatna do jego wieku,

a ponadto nadmierna samokontrola emocji i zachowania, poczucie żalu wobec rodziców i narastający poziom frustracji [8, s. 106–111].

Pomimo niepewności warunków bytowania i doświadczania wielu trudności młodzi Polacy generalnie cenią wartość rodziny i małżeństwa. Pragną bowiem założyć własne rodziny i posiadać potomstwo. Jak wskazują badania, deklarują oni głębokie przywiązanie do wartości życia rodzinnego i cenią szczęście rodzinne. Na tej podstawie można przypuszczać, iż zarówno rodzina, jak i szczęście rodzinne są bardzo mocno zakorzenione w świadomości Polaków, a rodzinność stanowi ważny aspekt kultury i obyczajowości. Dla Polaków wchodzących w dorosłość ważne są również wartości związane z pełnieniem ról rodzinnych. Kobiety pragną oddawać się domowi, jak i pracy zawodowej, planują też posiadanie w przyszłości potomstwa [5, s. 111–115].

Zakończenie

Rodzicielstwo stanowi jeden z zasadniczych wymiarów funkcjonowania człowieka dorosłego. Składają się na nie złożone i trudne zadania, które doprowadzić mają do osiągnięcia przez dziecko samodzielności życiowej. Należy podkreślić, iż środowiskiem spełniania ról rodzicielskich jest rodzina, przed którą w zależności od wieku posiadanych dzieci, pojawiają się nowe zadania. Gdy dziecko jest małe (do 30 miesiąca życia) rodzice przystosowują się do roli rodzicielskiej i stymulują rozwój małego dziecka. Później, gdy dziecko jest w wieku przedszkolnym rodzice rozwijają jego potencjał. Socjalizacja i edukacja dziecka przypada na kolejny etap życia rodziny, gdy potomstwo jest w wieku szkolnym (5–13 lat). Kolejnym etapem jest zaś okres, kiedy dziecko jest w wieku 13–20 lat (rodzina z nastolatkiem). Wtedy zadaniem rodziny jest bilansowanie pomiędzy swobodą a odpowiedzialnością. Ostatni etap, o którym chciałabym wspomnieć to okres opuszczania domu rodzinnego przez dziecko. W tym okresie dokonuje się separacja dorastającego dziecka z jednoczesnym zagwarantowaniem mu wsparcia przez rodzinę [9, s. 104].

Przedstawiając problem rodzicielstwa w kontekście polskich uwarunkowań życia rodzinnego, zwróciłam uwagę, iż młodzi Polacy cenią wartość rodziny i małżeństwa. Pragną założyć własne rodziny i posiadać potomstwo. Implikuje to powinność pedagogiczną, którą jest przygotowanie młodzieży do życia w rodzinie oraz pełnienia ról małżeńskich i rodzicielskich. Edukacja prorodzinna i prorodzicielska jest zatem ważnym wyznacznikiem współczesności, od spełnienia którego zależy pomyślność życiowa przyszłych pokoleń oraz budowanie społecznego potencjału.

Literatura

1. Pankowska, D. Wychowanie a role pciowe. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne. Gdańsk. 2005. 176 c.
2. A. Kwak, Społeczny i indywidualny wymiar rodzicielstwa [w:] Rodzicielstwo między domem, prawem, służbami społecznymi, red. A. Kwak. Warszawa. 2008. 17–39 c.
3. J. Brągiel, Znaczenie przemian społecznych dla współczesnego rodzicielstwa, [w:] Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych, red. J. Brągiel, B. Górnicka. Opole. 2012. 13–21c.
4. W. Świętochowski, Rodzina w ujęciu systemowym, [w:] Psychologia rodziny, red. I. Janicka, H. Liberska. Warszawa. 2014. 21–45 c.
5. A. Śniegulska, Rodzina w opiniach i planach życiowych młodych Polaków. Refleksja w kontekście wybranych projektów badawczych, [w:] Wartości w pedagogice. Młodzi Polacy wobec wartości, red. W. Furmanek, A. Długosz. Rzeszów. 2016. 107–117 c.

6. A. Śniegulska, Wstęp, [w:] Oblicza współczesnej rodziny, red. K. Serwatko, A. Śniegulska. Sanok. 2015. 9–11c.

7. B. Balcerzak – Paradowska, Samotne rodzicielstwo a zagrożenie wykluczeniem społecznym. Warszawa. 2014. 443 c.

8. A. Nowakowska, Wpływ migracji zarobkowej na jakość życia rodzinnego, [w:] Psychologia rodziny. Małżeństwo i rodzina wobec współczesnych wyzwań, red. T. Rostowska. Warszawa. 2009. 101–116 c.

9. I. Janicka, H. Liberska, Psychologia rodziny. Warszawa. 2014. – 682 c.

Śniegulska A., doctor of pedagogy, Faculty of Education University of Rzeszow (Poland)

Parenting in the modern family polish

The author describes the problem of parenthood implemented in the contemporary Polish family. The paper accepted that the role of mother and father are a human one of the most important areas of activity. Parenting is also a plane of self-realization of man, the source of sense of life, joy, happiness and a significant factor in the process of creating their own identity. The discussion assumes that the most appropriate environment implement parental roles is full of family based on mutual love, trust, responsibility and dialogue. Its foundation should be a strong emotional bonds between spouses who help each other and support each other in difficult situations and mutually bestow respected. The study points out that during the Polish political transformation family has undergone significant changes and is still under the influence of rapid changes of socio – cultural, economic, economic and civilization. All of these factors significantly determine the quality of parenting.

Keywords: parenthood, parents, motherhood, fatherhood, family, education, pro-family education, social changes.

Снігульська А., кандидат педагогічних наук, педагогічний факультет, Університет Жешув (Польща), ivanna.luch@gmail.com

Виховання дітей в сучасній польській сім'ї

Автор описує проблему батьківства в сучасній польській родині. У статті описується, що роль материнства і батьківства є для людини одним з найбільш важливих напрямків діяльності. Показано, що виховання дітей це самореалізація людини, джерело сенсу життя, радості, щастя і є важливим фактором в процесі створення своєї власної особистості. Проаналізовано, що найбільш важливою умовою для батьківства є сім'я на основі взаємної любові, довіри, відповідальності та діалогу. Її основою має бути сильний емоційний зв'язок між подружжям, які допомагають один одному і підтримують один одного в складних ситуаціях і мають взаємну повагу. Автор статті вказує на те, що під час політичних трансформацій польська родина зазнала значних змін, і все це знаходиться під впливом швидких змін соціально-культурної, економічної і цивілізаційної. Всі ці фактори в значній мірі визначають якість виховання дітей.

Ключові слова: виховання дітей, батьки, материнство, батьківство, сім'я, освіта, про-сімейні, соціальні зміни.

* * *

УДК 159.9.01

Суріна Г. Ю.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії освіти, теорії і методики
суспільствознавчих предметів, Миколаївський
обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
(Україна, Миколаїв), asurina@mail.ua

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ НАРАТИВНОГО МЕТОДУ В ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІЦІ

Метою даної статті є аналіз філософських засад використання нарративного методу у психології і педагогіці, враховуючи ту обставину, що дана методика широко розповсюджена у західних країнах, але не дуже поширена в Україні. Визначаються філософські джерела і характеристики нарративу, потенціал його можливого практичного застосування. Досліджується використання нарративного методу в психотерапії Майкла Уайта. Окреслюються деякі вики можливого застосування нарративного методу в освітніх технологіях. Потенційно корисними і практично спрямованими є такі риси нарративного методу як можливість упорядкування і осмислення особистого досвіду; спираючись на полісемічність прихованих смислів, унікальність власного буття, його емоційну забарвленість; можливість переоповідання власного нарративу за допомогою інших людей-стваторів в процесі діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії. В освіті великий креативний потенціал нарративного методу надає різноманітні можливості для формування комунікативної, соціальної, громадянської, загальнокультурної ключових компетентностей.

Ключові слова: нарратив, нарративний метод, філософські засади нарративного методу, нарративна психотерапія, нарративні методи в освіті.